MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA INKLYUZIV TA'LIM BERISHNING DIDAKTIK MAZMUNI

Saxobidinova O.I., GDPI o'qituvchisi
e-mail: sahobidinova@mail.ru
A.Boboyeva GDPI magistranti

Annotatsiya:Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga inklyuziv ta'lim berishning nazariy asoslari, inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtièjlar va ushbu ta'lim shaklining afzallik jihatlari, didaktik mazmuni yoritilgan

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, ilmiy-nazariy asoslari, maktabgacha yosh, bola, pedagog, didaktik imkonitlar, mazmuni, pedagogik shart-sharoitlari, pedagogik texnologiyalari.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы инклюзивного образования детей дошкольного возраста, потребности в инклюзивном образовании, преимущества данной формы обучения, дидактическое содержание.

Ключевые слова: инклюзивное образование, научно-теоретические основы, дошкольный возраст, ребенок, педагог, дидактические возможности, содержание, педагогические условия, педагогические технологии.

Abstract: This article discusses the theoretical foundations of inclusive education for preschool children, the needs for inclusive education and the advantages of this form of education, and the didactic content.

Keywords: inclusive education, scientific and theoretical foundations, preschool age, child, teacher, didactic opportunities, content, pedagogical conditions, pedagogical technologies.

Mamlakatimizda ta'lim tizimiga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda. O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda o'sib borayotgan avlodni sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'limning samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Maktabgacha ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish, maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrovini oshirish, undan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash ko'zda tutildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi farmoniga muvofiq O'zbekistonda inklyuziv ta'limni

rivojlantirish, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko‘rsatiladigan ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilash maqsadida 2020 – 2025-yillarda xalq ta’limi tizimida inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqildi.

Bu konsepsiyada alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ko‘rsatiladigan ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo‘yicha quyidagi vazifalar belgilandi: • alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar ta’lim oladigan ta’lim muassasalari binolariga qo‘yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash; alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar o‘qitiladigan ta’lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo‘llanmalar, turli kasblarga o‘qitish uchun uskuna va jihozlar bilan ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish; • alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni o‘qitish uchun inklyuziv ta’lim tizimini tashkil etish, umumta’lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko‘tarish qurilmasi, pandus, tutqich va boshqalar), shuningdek tegishli kadrlar (maxsus pedagog, bolalarni ruhiypedagogik kuzatish bo‘yicha mutaxassislar) bilan ta’minlash; • alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning moslashishi va integratsiyasi uchun maktab-internatlarni bosqichma-bosqich maxsus jihozlar bilan ta’minlash va boshqalar.

. Inklyuziv ta’lim pedagog xodimlar va ota-onalar tomonida ta’lim jarayoniga ijodiy yondashuvni o‘zida aks ettiradigan tabiiy jarayon hisoblanadi. Inklyuziv ta’lim rasmiy ta’lim tushunchasidan ancha kengroq. Bu ta’limda ko‘proq o‘qishda, o‘rganishda imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlanadi. Inklyuziv bog‘chada tarbiyachi qanday sifatlarga ega bo‘lish kerak? Inklyuziv ta’limda o‘qituvchining kasbiy mahorati bosh omil hisoblanadi.

Avvalo, o‘qituvchi , tarbiyachi, murabbiylar inklyuziv taffakkurga ega bo‘lishi va ta’lim sifati ma’suliyatini o‘z zimmasiga olishi shart. O‘qituvchi, tarbiyachi, murabbiylar o‘z faoliyatini tizimli baholab borishi, muntazam malakasini oshirishi, alohida ta’lim ehtiyojlari bor bolalarning intizomli va muassasalararo guruhlar bilan samarali ishlashi uchun liderlik hamda boshqaruv malakalarini qo‘llash, muammolarni birgalikda hal qilish, keng qamroqli maktab hamkorligini yo‘lga qo‘yish kabi xislatlarga ega bo‘lish kerak.

Inklyuziv ta’limda imkoniyati cheklangan bolalarga nima beradi? - o‘z imkoniyatini o‘zi uchun kashf etish imkonini beradi - mustaqil harakatlanish birgalikda, hamkorlikda ishlash imkoniyati orqali yuzaga keladi; - dunyoqarashi kengayadi, hayotiy tajribasi oshadi; - o‘qishga bo‘lgan ehtieji va qiziqishlari ortadi; - o‘zini barcha bilan bir xil his qila boshlaydi; - ilgari sezilmagan imkoniyatlari ochiladi; - yotsirash, yakkalanish kabi xususiyatlari yo‘qoladi. Inklyuziv ta’lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat’i nazar, ularning barchasiga sifatli ta’lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo‘lishlari uchun oilada yashashlari va o‘z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi.

Ma’lumki, inklyuziv ta’limda maxsus ta’lim ehtiyojidagi bolalar barcha bolalar bilan birga ma’lum maqsadda turli qobiliyatlarga muvofiq guruhlashtiriladi. Maxsus ta’lim aqliy, jismoniy tashqi ko‘rinishga muvofiq amalga oshirilsa, inklyuziv ta’lim bolaning qobiliyati va imkoniyatlariga ko‘ra belgilanadi. Maxsus ta’lim

o‘qitishning maxsus va alternativ dasturlari orqali o‘qitilsa, inklyuziv ta’lim bolaga yo‘naltirilgan va moslashtirilgan, yo‘riqnomali, barchaga mo‘ljallangan o‘quv dasturi asosida o‘qitiladi. Inklyuziv ta’limning o‘ziga xos muhim jihati shundaki, bolalar va o‘qituvchi birbirlaridan o‘rganishadi hamda muammolarni birgalikda xal etishadi. Inklyuziv ta’lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat’i nazar, ularning barchasiga sifatli ta’lim taqdim etishdan iborat.

Maktabgacha ta’lim tizimida inklyuziv ta’limning ahamiyati shundaki, imkoniyati cheklangan bolalarni ilk yoshlaridanoq sog‘lom bolalar qatoriga qo‘shib sifatli ta’lim olishini ta’minlagan holda bolada ruhiy va jismoniy hissiyotlarini va haraktlarini rivojlantirishdir. Inklyuziv ta’limda imkoniyati cheklangan bolalarga nima beradi? - o‘z imkoniyatini o‘zi uchun kashf etish imkonini beradi - mustaqil harakatlanish birgalikda, hamkorlikda ishlash imkoniyati orqali yuzaga keladi; - dunyoqarashi kengayadi, hayotiy tajribasi oshadi; - o‘qishga bo‘lgan ehtiyoji va qiziqishlari ortadi; - O‘zini barcha bilan bir xil his qila boshlaydi; - Ilgari sezilmagan imkoniyatlari ochiladi; - Yotsirash, yakkalanish kabi xususi yatlari yo‘qoladi.

Inklyuziv ta’lim sog‘lom bolalar hayotiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

- O‘zlariga o‘xshamagan tengdoshlari va ularning hayoti, ehtiyojlarini his qiladilar; - Tengdoshlariga g‘amxo‘rlik hissi uyg‘onadi; - Ularni qo‘llab-quvvatlash, yordam berishga intilish – insonparvarlik hissi tarbiyalanadi; - O‘quvchilarda atrofdagi insonlarga, imkoniyati cheklanganlarga pozitiv munosabat, o‘zaro hurmat tarbiyalanadi - Yordamga muhtoj insonlarga e’tibosizlik qilmaydigan shaxsga aylanadilar; - Hozirda mamlakatimizda inklyuziv ta’limga yo‘naltirilgan maktabgacha ta’lim tashkilotlari kun sayin ko‘payib va takomillashib bormoqda.

Bugungi kunda ta’lim-tarbiyaning dastlabki va muhim bo‘g‘ini sifatida alohida e’tibor qaratilayotgan maktabgacha ta’lim tizimida mazkur yo‘nalishdagi ta’lim tashkilotlarining asosiy vazifasi sifatida “bolalarga, shu jumladan, o‘ziga xos ehtiyojlari bor bolalarga yakka tartibda ta’lim dasturlaridan foydalanish, shuningdek, o‘z vaqtida inklyuziv maktabgacha ta’lim va tarbiya olish imkonini beradigan qulay muhit yaratish” belgilangan va bu mazkur sohaga inklyuziv ta’lim tamoyillari, shakllari va usullarini keng joriy etish imkonini beradi.